

diligit; et cui minus ^a dimittitur, modicum diligit (Luc. A CAP. CXIX. — GRAVE FUISSE JUGUM LEGIS, QUOD A NOBIS ABIECTUM EST, ET LEVE ESSE JUGUM DOMINI, QUOD A NOBIS SUSCEPTUM EST.

CAP. CXVII. — FORTEM CONGRESSIONEM ESSE ADVERSUS DIAEOLUM, ET IDEO FORTITER NOS STARE DEBERE, UT POSSIMUS VINCERE.

In Epistula Pauli ad Ephesios: Non est nobis col-
luctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus
potestates et principes hujus mundi et harum tenebra-
rum ^b, adversus spiritalia nequitiae in caelestibus. Pro-
pter hoc induite arma ^c Dei, ut possitis resistere ^d in
die nequissimo, ut, cum omnia perfreritis, stetis accincti
lumbos vestros in veritate Evangelii, induentes ^e lori-
cam justitiae, et calciați pedes in preparatione Evange-
lii pacis, in omnibus ^f assumentes scutum fidei, in quo
possitis omnia ignea jacula ^g nequissimi extinguere, B
et galeam salutis assumere et gladium spiritus, qui est ^h
verbum Dei ⁱ (Eph. vi, 12-17).

CAP. CXVIII. — ITEM, DE ANTICHRISTO, QUOD IN HO-
MINEM ^j VENIAT ^k.

Apud Esaiam: Hic homo qui concitat terram ^l,
commovet reges, qui ponit orbem terrae totum desertum
(Isa. xiv, 16, 17)...

In Psalmo secundo: Ad quid tumultator sunt ^m gen-
tes, et populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges
terrae, et principes congregati sunt ⁿ in unum adversus
Dominum et adversus Christum ejus. Dirumpamus
vincula eorum, et projiciamus ^o a nobis jugum eorum
(Ps. ii, 1). Item in Evangelio cata Matthaeum: Ve-
nite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego
vos requiescere faciam ^p. Tollite jugum meum super
vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et
invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim
meum bonum est ^q, et onus meum leve ^r est (Matth.
xi, 8). Item in Actibus Apostolorum: Visum ^s
sancto Spiritui et nobis nullam vobis imponere sarcinam
quam ista quae ex necessitate sunt, abstinere vos ab ido-
latriis et sanguinis effusione ^t et fornicatione. Et quae-
cumque vobis fieri non vultis, aliis ne feceritis ^u (Act. xv, 8).

CAP. CXX. — ORATIONIBUS INSISTENDUM.

In Epistola Pauli ad Colossenses: Instate orationi,
vigilantes in ea (Coloss. iv, 2). Item in Psalmo primo:
Sed in lege ^v Domini voluntas ejus, et in lege ejus me-
ditabitur die ac nocte ^w (Ps. 1, 2).

LECTIONES VARIANTES.

^a Pusillum dimittitur Lam. NC. 1. Lin. Bod. 1, 2. Thu
Ben. Ver.
^b Mundi, rectores tenebrarum harum Coll.
^c Induite tota arma Lam. Lin. Bod. 1, 2, 4. NC. 1. Ben.
^d Possitis persistere Lam. Bod. 2 NC. 1.
^e Veritate, induentes Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2.
^f Evangelii; in omnibus Ver.
^g Ignita jacula Lam. Lin. Bod. 1, 2, 4. Benev. Ver. Thu.
^h Galeam salvationis Bod. 1, 2, 4. Lam.
ⁱ Sermo Dei Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Corb. Lam.
^j Homine Oxon. Lam. Lin. NC. 1. et Bod. 1, 2, 4. Impr.
Homine. Homine invenietur Coll.
^k Veniat. Paulus ad Thessalonicenses: Cum revelatus
fuerit homo peccati, filius perditionis Coll.
^l Terram et commovet Bod. 2.
^m Quare fremuerunt Bod. 3. Coll.

ⁿ Principes convenerunt Lam. NC. 1. Bod. 2, 3. Col-
lecti sunt Bod. 1. 4. Convenerunt in unum Coll.
^o Abjiciamus Ver. Bod. 4.
^p Reliciam Lam. Lin. Bod. 1, 2.
^q Suave est Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 3. Coll.
^r Sarcina mea levis Bod. 1. Thu. Corb.
^s Et sanguine et Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb. Benev. Ver.
Et suffocatione Coll.
^t Nec feceritis Coll.
^u Reatus qui non abiit in consilio impiorum et in via pec-
catorum non stetit, et in cathedra pesilentiae non sedit,
sed in lege Domini Coll.
^v Item apud Solomonem: Ne impediatis orare semper,
ac non cesses usque ad mortem justificari, quoniam merces
Domini manet in aeternum, addit Oxon. e 4 codd. Lam.
NC. 1. Bod. 2. Coll.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. CXIX. — Et invenietis. Ista et quae deinceps
ad finem libri, desunt in codice sequuntur usque
Gratianopolitano.

390 LIBER

DE SPECTACULIS.

ARGUMENTUM. — Agit primum auctor adversus illos D
qui spectacula gentilium publica Scripturarum aucto-
ritate vindicare nitebantur, et quamquam nusquam di-

sertis Scripturae verbis prohibita sint, damnata tamen
idololatrie interdicto hinc probat, quod nullum non
spectaculi genus idolis consecratum sit. Deinde, per

STEPH. BALUZII NOTÆ.

⁶⁰³ DE SPECTACULIS. — Prima libri istius editio prodit
ex officina Pauli Manutii. Rarissima sunt vetera illius
exemplaria. Morellinus, Goulartius et Rigaltius nullum
habuerunt, neque Angli: ego habui duo, unum ex
bibliotheca monasterii sancti Dionysii Remensis, aliud
quod fuit olim collegii Fuxensis, ex Colbertina. Horum
librorum auctoritate emendavi hunc librum, nihil ad-

dens de meo neque mutans. Variæ autem sunt virorum
eruditiorum opiniones de ejus auctore. Quidam illum
decretorio judicio abjudicant Cypriano; contra, plu-
res viri docti et eruditi, nimirum illustrissimus car-
dinalis Baronius, Jacobus Patelinus, Petrus Faber
Saurorianus, Jacobus Sirmondus, Desiderius Heral-
dus, ac fortasse alii, illum citant tanquam genuinum

singula ludorum genera, quæ sint in spectando pericula, paulo latius quam Epistola secunda ad Donatum prosequitur, et præsertim eorum quibus «obsœnitatis, inquit, magisterium traditur simulacris libidinis.» Postremo spectacula Christiano homine digna, quibus merito oblectare se debeat, paucis recenset. Imitatus haud dubie librum Tertulliani de Spectaculis, quem alicubi et græce et latine se scripsisse ille indicat, tam refertum iis omnibus quæ ad hæc institutum faciunt, ut commentarii loco esse possit dum de spectaculorum diversitate agendum est.

I. CYPRIANUS plebi in Evangelio stanti salutem. Ut me satis contristat et animum meum graviter affligit cum nulla mihi scribendi ad vos porrigitur occasio, detrimentum est enim meum vobiseum non colloqui, ita nihil mihi tantam lætitiæ hilaritatemque restituit quam cum adest rursus occasio. Vobiscum me esse arbitror cum vobis per litteras loquor. Quamquam igitur ita se hæc habere quæ dico certos vos esse sciam nec quicquam de verborum meorum veritate dubitare, tamen etiam argumentum sinceritatem rei asserit. Nam, cum nulla prorsus præteritur occasio, probatur affectio. Quamvis ergo certus sim vos non minus esse in vitæ actu graves quam in sacramento fideles, tamen, quoniam non desunt vitiorum assertores blandi et indulgentes patroni qui præstant vitiis auctoritatem et, quod est deterius, censuram Scripturarum cœlestium in advocationem criminum convertunt, quasi sicut innocens spectaculorum ad remissionem animi appetatur voluptas : nam et eo usque enervatus est ecclesiasticæ disciplinæ vigor et ita omni languore vitiorum præcipitatur in pejus, ut jam non vitiis excusatio sed auctoritas detur, placuit paucis vos nunc non instruere, sed instructos admonere, ne, quia male sunt vincula vulnera, sanitatis obductæ perriumpant cicatricem. Nullum enim malum difficilius extinguitur quam quod faciles reditus habet, dum et multitudinis consensu asseritur, et excusatione blanditur.

II. Non pudet, non pudet, inquam, fideles homines et christiani sibi nominis auctoritatem vindicantes, superstitiones vanas gentilium cum spectaculis mixtas de Scripturis cœlestibus vindicare et divinam auctoritatem idololatriæ conferre. Nam, quomodo id quod in honore alicujus idoli ab ethnicis agitur a fidelibus Christianis spectaculo frequentatur, et idololatria gentilis asseritur, et in contumeliam Dei religio vera et divina calcatur? Pudor me tenet præscriptiones

STEPH. BALUZII NOTÆ.

Cypriani factum, etiam illustrissimus cardinalis Bellarminus videtur existimasse esse Cypriani. Ego, in ea opinionum diversitate nemini præjudicans, arbitratus sum non esse temere sejungendum a legitimis sancti Martyris operibus, præsertim cum observatum a nonnullis sit non ita discrepare a stylo ejus, ut quidam existimarent.

I.— Plebi in Evangelio stanti. Sic liber Novatiani de cibis Judaicis, si vera est inscriptio; inscriptus est: Plebi in Evangelio perstanti.

A eorum in hac causa et patrocinia referre. Ubi, inquit, scripta sunt ista, ubi prohibita? Alioquin et auriga est Israel Helias, et ante arcam David ipse saltavit. Nabla, cynares, æra, tympana, tibias, citharas, choros legimus. Apostolus quoque dimicans ecstus et colluctationis nostræ adversus spiritualia nequitiæ proponit certamen. Rursus, cum de stadio sumit exempla, coronæ quoque collocat præmia. Cur ergo homini Christiano fideli non liceat spectare quod licuit divinis Litteris scribere? Hoc in loco non immerito dixerim longe melius fuisse istis nullas Litteras nosse quam se Litteras legere. Verba enim et exempla quæ ad exhortationem evangelicæ virtutis posita sunt, ad vitiorum patrocinia transferuntur; quoniam non ut spectarentur ista scripta sunt, sed ut animis nostris instantia major excitaretur in rebus profuturis, dum tanta est apud ethnicos in rebus non profuturis.

III. Argumentum est ergo excitandæ virtutis, non permissio sive libertas spectandi gentilis erroris, ut per hoc animus plus accendatur ad evangelicam virtutem propter divina præmia cum per omnium laborum et dolorum calamitatem concedatur pervenire ad æterna compendia. Nam quod Helias auriga est Israelis non patrocinatur spectandis circensibus : in nullo enim is circò occurrit. Et quod David in conspectu Dei choros egit nihil adjuvat in theatro sedentes Christianos fideles : nulla enim obsœnis motibus membra distorquens desaltavit græcæ libidinis fabulam. Nabulæ, cynaræ, tibias, tympana, citharæ Domino servierunt, non idolis. Non igitur præseribatur ut spectentur illicita ; a diabolo artifice ex sanetis in illicita mutata sunt. Præseribat igitur istis pudor, etiamsi non possunt sanctæ Litteræ. Quædam enim Scriptura magis providet in præcipiendo. Verecundiam passa, plus interdixit, quia tacuit. Veritas, si ad hæc usque descenderet, pessime de fidelibus suis sensisset. Nam et plerumque in præceptis quædam utilius tacentur : admonent sæpe dum interdiciuntur. Ita etiam tacentur dum in Litteris scripta sunt, et præceptorum loco severitas loquitur, et ratio docet quæ Scriptura continet. Secum tantummodo unusquisque deliberet, et cum persona professionis suæ loquatur, et nihil unquam indecorum geret. Plus enim ponderis habebit conscientia quæ nulli se alteri debet nisi sibi.

IV. Quid Scriptura interdixit? Prohibuit enim spectari quod prohibet geri. Omnia, inquam, ista spectaculorum genera damnavit quando idololatriam sus-

Scribendi occasio. Plures sunt sanæ Martyris Epistolæ eodem sensu scriptæ.

Vitæ actu. Codex Fuxensis, *justis actibus.*

Vitiis. Idem codex, *flagitiis.*

Sicut innocens. Veteres libri, *sine culpa imacens.*

II.— *De Scripturis cœlestibus.* Eodem modo tractat hoc argumentum magister Cypriani Tertullianus in libro suo de Spectaculis.

Nabla. Vide Hospinianum, lib. 11 de Templis, cap. 25, pag. 509.

tulit, ludorum omnium matrem, unde hæc vanitatis et levitatis monstra venerunt. Quod enim spectaculum sine idolo? quis ludus sine sacrificio? quod certamen non consecratum mortuo? Quid inter hæc Christianus fidelis facit? Si idololatriam fugit, quid qui jam sanctus sit de rebus criminosis voluptatem capit? Quid contra Deum superstitiones probat, quas amat dum spectat? Cæterum, sciat omnia hæc inventa dæmoniorum esse, non Dei. Impudenter in Ecclesia dæmonia exorcizat quorum voluptates in spectaculis laudat; et cum semel illi renuntians, reseissa sit res omnis in Baptismate, dum post Christum ad diaboli spectaculum vadit, Christo tanquam diabolo renuntiat. Idololatria, ut jam dixi, ludorum omnium mater est; quæ ut ad se Christiani fideles veniant, blanditur illis per oculorum et aurium voluptatem. Römulus Censo, quasi consilii deo, ob rapiendas Sabinas circenses, primus consecravit. Cæterum reliqui, dum Urbem fames occupasset, ad avocationem populi acquisiti sunt ludi scenici, Cereri et Libero dicati postmodum reliquisque idolis et mortuis. Græca illa certamina vel in cantibus, vel in ludibus, vel in vocibus, vel in viribus præsidēs suos habent varia dæmonia; et quicquid est aliud quod spectantium aut oculos movet aut delinit aures, si cum origine sua et institutione queratur, causam præfert aut idolum aut dæmonium aut mortuum. Ita diabolus artifex, quia idololatriam per se nudam sciebat horreri, spectaculis miscuit, ut per voluptatem posset amari.

V. Plura prosequi quid est necesse, vel sacrificiorum in ludis genera monstruosa describere, inter quæ nonnumquam et homo fit hostia latrocinio sacerdotis, dum eruoer etiam de jugulo calidus exceptus spumanti patera, dum adhuc fervet, et quasi sitiēti idolo in faciem jaectatus crudeliter propinatur, et inter voluptates spectantium quorundam mors erogatur, ut per cruentum spectaculum se vivere diseatur, quasi parum sit homini privata sua rabies, nisi illam et publice discat. In pœnam hominis fera rabida nutritur in deliciis, ut sub spectantium oculis erudelus insaniat. Erudit artifex belluam, quæ elementior fortasse fuisset si non illam magister crudelior se vivere docuisset. Ergo, ut taceam quicquid latius idololatria probat, quam vana sunt ipsa certamina, lites in coloribus, contentiones in cursibus, favores in honoribus, gaudere quod equus velocior fuerit, mœrere

quod pigrior, annos pecoris computare, consules nassee, ætates discere, prosapiam designare, avos ipsos atavosque commemorare! Quam hoc totum otiosum negotium, immo quam turpe et ignominiosum, hunc, inquam, memoriter totam equini generis sobolem computantem et sine offensa spectaculi cum magna velocitate referentem! Parentes Christi, si prærogas, nescit, ut infelicius sit et scire. Quod si rursus prærogam quo ad aliquod spectaculum nescit, aut infelicio, si scit. Quod si rursus prærogam quo ad aliquod spectaculum itinere pervenerit, confitebitur per luparum, per prostitutarum nuda corpora, per publicam libidinem, per dedecus publicum, per vulgarem lasciviam, per communem omnium contumeliam. Cui ut non obijciam quod fortasse commisit, vidit tamen quod committendam non fuit, et oculos ad idololatriæ spectaculum per libidinem duxit, ausus secum sanctum in lupanar ducere, si potuisset; qui festinans ad spectaculum, dimissus e Dominico et adhuc gerens secum, ut assolet, Eucharistiam, inter corpora obscœna metreticum Christi sanctum corpus infidelis iste circumtulit, plus damnationis meritus de itinere quam de spectaculi voluptate.

VI. Sed, ut de hoc scenæ inquinamento inverecundo jam transitum faciam, pudet referre quæ dicuntur, pudet etiam accusare quæ fiunt, argumentorum strophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, scurriles jocos, parasitos sordidos, ipsos quoque patresfamilias togatos modo stupidos, modo obscœnos, in omnibus stolidos, in omnibus inverecundos. Et cum nulli hominum aut generi aut professioni ab improborum istorum sermone pareatur, ab omnibus tamen ad spectaculum convenitur. Commune dedecus delectat, videre vel recognoscere otia vel discere. Concurritur illic ad pudorem publicum lupanaris, ad ob-cœnitatis magisterium, ne quid secreto minus agatur quam quod in publico discitur; et inter ipsas leges docetur quicquid legibus interdicatur. Quid inter hæc Christianus fidelis facit cui vitia non licet nec cogitare? quid oblectatur simulaeris libidinis, ut in ipsis deposita verecundia audacior fiat ad crimina? Discit et facere dum consuescit videre. Illæ tamen quas infelicitas sua ad servitutem inseruit et prostravit, libidines publicas occultant, et dedecus suum de latebris consolantur. Erubescunt videri etiam quæ pudorem vendiderunt. At istud pu-

STEPH. BALUZII NOTÆ.

IV. — *Ludorum omnium matrem.* Vide Ovidium lib. v *Fastorum*, et Petrum Fabrum Sanjorianum lib. iv *Agonisticon*, cap. 3, ubi fuse ista explicat. Vide etiam librum Tertulliani *de Spectaculis*.

Römulus Censo. Vide supra pag. 569.

Cantibus. Codex Fuxensis, *fletibus*. Quæ postea sequuntur, Faber cap. 4 fere putat esse ex glossamate.

V. — *Parentes Christi.* Ita codex Fuxensis. Alius et editio Mauntii, *partes*, errore manifesto; comparatio est inter genealogiam equi et genealogiam Christi; scit iste Christianus genealogiam equi, nescit genealogiam Christi. Turpe et miserabile.

Secum sanctum. Codex Fuxensis, *secum corpus quod est sanctum*. Codex Remensis et editiones, *secum Spiritum sanctum*.

Dimissus e Dominico. Codex ex quo liber iste editus est a Manutio, non habebat *e Dominico*, et propterea appositus est in illa editione asteriscus, ut intelligi daretur aliquid huic deesse. Pamelius laudat manuscriptum in quo scriptum erat *dimissus e Dominico*, ut in codice Remensi; Fuxensis habet *amisso Dominico*, per errorem librarii.

Gerens Eucharistiam. Vide supra, pag. 461, et quæ notata sunt ad librum de *Bono Patientiæ*.

Christi sanctum. Emendatum ex libro Fuxensi.

VI. — *Argumentorum strophas.* Ita veteres libri. Antea legebatur *agentium strophas*, nullo sensu. Vide Lexicon Martini et Etymologicon linguæ Latinæ Gerardi Joannis Vossii.

Inter ipsas leges. Vide supra pag. 381.

hlicum monstrum omnibus videntibus geritur, et prostitutarum transitur obscenitas. Quæsitum est quomodo adulterium oculis admitteretur. Huic dedecori condignum dedecus superducitur. Homo fractus omnibus membris, et vir ultra muliebrem molliem dissolutus, cui ars sit verba manibus expedire; et propter unum nescio quem nec virum nec feminam, commovetur civitas tota, ut desalientur fabulosæ antiquitatum libidines. Ita amatur quicquid non licet, ut quæ etiam ætas absconderat, sub oculorum memoriam reducantur.

VII. Non est libidini satis malis suis uti presentibus, nisi suum de spectaculo laiciat in quo etiam superior ætas erraverat. Nam licet ³¹², inquam, adesse Christianis fidelibus, non licet omnino, nec illis quos ad delinimenta aurium ad omnes ubique Græcia instructos suis vanis artibus mittit. Clangores tubæ bellicos alter imitatur rancos, alter lugubres sonos spiritu tibiam inflante moderatur, alter, cum choris et cum hominis canora voce contendens spiritu suo, quem de visceribus suis in superiora corporis nitens hauserat, tiliarum foraminibus modulatur; nunc effuso, et nunc intus ocluso atque in aerem pro certis foraminum meatibus emisso, nunc in articulo sonum frangens, loqui digitis elaborat, ingratus artificii qui linguam dedit. Quid loquar comiceas et imutiles curas? quid illas magnas tragicæ vocis insanias? quid nervos cum clamore commissos? Hæc etiam si non essent simulacris dicata, adeunda tamen et spectanda non essent Christianis fidelibus; quoniam, etsi non haberent erimen, habent in se maximam et parum congruentem fidelibus vanitatem.

VIII. Nam illa altera reliquorum dementia est manifesta otiosis hominibus negotiatio; et prima victoria est ut ultra modum humanum ventem escurire potuisse super titulo coronatæ edacitatis flagitiosæ munditiæ; ictibus vulnerum infelix facies locatur, ut infelicioer venter saginetur. Quam fœda præterea ista luctamina, vir infra virum jacens amplexibus inhonestis et nexibus implicatur! In tali certamine videbit vel vineat, pudor tamen vietus est. Ecce tibi alter nudus salit, alter orbem æreum contentis in aerem viribus jactat. Hæc gloria non est, sed dementia. Denique remove spectatorem, reddideris vanitatem. Fugienda sunt ista a Christianis fidelibus, ut jam frequenter diximus, tam vana, tam pernicioza, tam sacrilega spectacula, a quibus et oculi nostri et aures essent custodiendæ. Cito in hoc assnescimus quod audimus, quod videmus. Nam, cum mens hominis ad vitia ipsa ducatur, quid faciet, si habuerit exemplam nature corporis lubrica quæ sponte corrui? quid fa-

ciat, si fuerit impulsus? Avocandus est igitur animus ab istis.

IX. Habet Christianus spectacula meliora, si velit; habet veras et profuturas voluptates, si se recognoverit. Et, ut omittam illa quæ nondum contemplari possunt, habet istam mundi pulchritudinem, quam videat atque miretur, solis ortum aspiciat, rursus occasum mutuis vicibus dies noctesque revocantem, globum lunæ temporum cursus incrementis suis decrementisque signantem, astrorum micantium choros et assidue de summa mobilitate fulgentes, anni totius per vices summa de summo membra divisa, et dies ipsos cum noctibus per horarum spatia digestos, terræ molem libratam cum montibus, et proflua flumina cum suis fontibus, extensa maria cum suis fluctibus atque littoribus, interim constantem pariter summa conspiratione nexibusque concordie extensum aerem medium tenuitate sua cuncta vegetantem, nunc imbres contractis nubibus profundentem, nunc serenitatem resecta raritate revocantem, et in omnibus istis incolas proprios, in aere aves, in aquis pisces, in terra hominem. Hæc, inquam, et alia opera divina sint Christianis fidelibus spectacula. Quod theatrum humanis manibus exstructum istis operibus poterit comparari? Magnis licet lapidum molibus exstruat, cristæ sunt montium altiores, et auro licet tecta laquearia resplendeant, astrorum fulgore vincuntur. Numquam humana opera mirabitur quisquis se recognoverit filium Dei. Deiecit se de culmine generositatis suæ qui admirari aliquid præter Dominum potest.

X. Scripturis, inquam, sacris incumbat Christianus fidelis; et ibi ³¹³ inveniet condigna fidei spectacula. Videbit instituentem Deum mundum suum, et cum cæteris animalibus hominis illam admirabilem fabricam melioremque facientem. Spectabit mundum in delictis suis, justa naufragia, piorum præmia, impiorumque supplicia, maria populo siccata, et de petra rursus populo marii porrecta. Spectabit de cælo descendentes messes, non ex aratro impressas, flumina transitu sicco refrænatis aquarum agminibus exhibitentia. Videbit in quibusdam fidem cum igne luctantem, feras religione superatas et in mansuetudinem conversas. Intnebitur et animas ab ipsa etiam morte revocatas. Considerabit etiam de sepulchris admirabiles ipsorum consumptorum jam ad vitam corporum reductas, et in his omnibus majus jam videbit spectaculum, diabolum illum, qui totum detriumphaverat mundum, sub pedibus Christi jacentem. Quam hæc decorum spectaculum, fratres, quam jucundum, quam necessarium, intueri semper spem suam, et oculos aperire ad salutem suam! Hoc est spectacu-

STEPH. BALUZII NOTÆ.

⁶⁰⁵ *Adulterium oculis.* Vide supra p. 579.

Fractus omnibus membris. Vide supra p. 580.

Muliebrem molliem. Vide supra p. 581.

X. — *Detriumphaverat.* Tertullianus in *Apologetico*: *Illos nunquam magis detriumphamus quam cum pro fidei obstinatione damnantur.* Minutius Felix: *Quos populus detriumphatos colere cæperunt.* Sic etiam di-

cebant depompare pro contumelia afficere, uti pluribus exemplis ostendimus in nova nostra collectione Conciliorum p. 716, 724. In antiqua versione concilii sexti, actione 12, in Epistola Sergii CP. ad Honorium Papam legitur: *Dum redarguisset atque depompasset oravam ejus impietatem.*

lum quod videtur etiam luminibus amissis. Hoc est A ex quo omnia, Pater Domini nostri Jesu Christi, cui spectaculum quod non exhibet prætor aut consul, laus et honor in sæcula sæculorum. Opto vos, fratres, sed qui est solus et ante omnia et super omnia, immo semper bene valere. Amen.

LIBER

DE LAUDE MARTYRII.

ARGUMENTUM. — *Laudem martyrii sublimi dicendi genere prosequitur, tria potissimum toto libro late pertractans: quid nempe sit, quantum sit, et cui rei prosit. Pulchris interim similitudinibus et argumenta a quotidianis funeribus sumpto, ad mortem pro Christo lubenter obeundam hortatur. Jam inter virtutes martyrii enumerat, quod universi doloris expertes martyres Domini propitiatio coronet, ita ut in eos non competat illud Christi, usque quadrantem ultimum reddere. Præsentii vero loco proponit, tum a gehennæ metu securitatem, tum vitæ æternæ consecutionem, paucis poetico quodam more utraque describens, deinde quod quibusdam sit coronæ loco martyrium, aliis qui sanguine suo lavantur peccatorum redemptio. Postremo, ubi scripturis aliquot ad confessionem nominis Christi eos animavit, ut sui memores sint rogat, cum in eis Dominus martyrium cæperit honorare, utpote quibus potentibus non negare credatur Dominus.*

I. Etsi incongruens est, fratres charissimi, in hoc favore dicendi aliquid trepidationis afferre, minimeque deceat gloriam tantæ devotionis infringere ex eo quod fatear me cœpisse dubitare, tamen identidem dico ipsa animum deliberatione confringi^a, cum exequendæ laudis cupiditate succenditur, et a loquendo magnitudine virtutis inhibetur, cum aut non deceat tacere, aut periculosum sit parum dicere, nisi quod æstuantî hæc res sola subvenit quod videatur ignosci ei facile posse qui non timuit audere. Quamobrem, charissimi fratres, etsi potentia^b rei oneratur facultas ingenii, ut, quantum se in exprimenda martyrii dignitate protulerit, tantum ipso pondere laudis oppressa atque æstimatione rerum omnium de quibus cum maxime loquitur debilitata ac fracta, intra se ipsam illaqueata oratione deficiat, nec habentis liberis ac solutis in apertum sermonis eloquium vim tantæ laudis expromat^c, tamen erit aliqua, nisi fallor, in eloquendo

LECTIONES VARIANTES.

^a Ipsa animi mei deliberatione confringi: nam Lam. C Ebor. NC. 1. Confringam Thu.

^b Quamobrem etsi potentia Lam. Ebor. NC. 1.
^c Tantæ laudis exprimat Lam. Lin.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

DE LAUDE MARTYRII.—Hic liber editus fuit ab Erasmo ex codice Gemblacensi admodum mendoso. Ait autem Erasmus in annotationibus suis neminem fore tam obesse naris quin illic sensurus sit stylum hujus operis longe lateque discrepare a dictione Cypriani. Contra, Baronius censet esse Cyprianum, et opinionem Erasmi de diversitate styli convellit argumento suscepto ex libro IV sancti Augustini de *Doctrina Christiana*, ex quo collegit Cyprianum non semper servare idem dicendi genus, nempe interdum sublime sectari et verborum exuberantia copiosum esse, aliquando vero humili atque submisso dicendi genere. Quod verum est. Bellarminus quoque existimat esse Cyprianum. Aliqui colligunt hoc opus non esse Cypriani, quod directus sit ad Moysen et Maximum, et quod constet Moysen mortuum esse ante electionem papæ Cornelii, adeoque ante luem et pestem quæ universum orbem depasta est anno 252, cujus occasione Cyprianus scripsit librum de *Mortalitate*. Verum ista argumentatio nullius est momenti. Habemus enim plurimos codices optimos et vetustissimos in quibus nulla mentio Moysis et Maximi, et in titulo libri scriptum est simpliciter: *Incipit de Laude Martyrii*, vel aliquid simile. Moysis ergo et Maximi nomina adjecta sunt ab aliquo studioso, qui intelligens ex verbis istius libri opus esse directum ad confessores, sibi persuasit eos non esse alios quam Moysen et Maximum et ceteros confessores ad quos Epistola XV et XXIV sunt directæ. Adde in favorem hujus operis, illud ubique in omnibus codicibus antiquis reperiri constanter inter ea opera sancti Cypriani, quæ nullam habent difficultatem quin sint Cypriani. Ejus præ-

terea varia loca descripsit Florus, diaconus ecclesiæ Lugdunensis, in excerptis suis ex operibus sancti Cypriani, in quibus nulla loca refert que non sint vere Cypriani. Nam quod ad stylum spectat, possum ego eodem argumentandi genere uti quo usus est vir doctissimus Jacobus Billius, ut assereret Gregorio Thaumaturgo Metaphrasim in *Ecclesiastem*, quamquam reclamante stylo, quia inter germana ipsius opera reperiebatur in codice reginæ litteris capitalibus scripto ac Gregorii antiquitatem propemodum æquante, id quod magni apud se momenti esse ait. Ita quoque ego dicere possum de libro de *Laude Martyrii*, qui exstat in codice Segneriano scripto litteris majusculis ante mille annos. Habui autem sexdecim vetera illius exemplaria ad quæ illum emendavi. Non affirmam autem varias illorum lectiones: quasdam tantum annotabo quæ mihi videntur esse alienius momenti. Illud autem in primis monebo, nescire me quo lato evenerit ut magna pars istius operis omisa sit in codice Thuanio et in Metensi sancti Arnulphi, in quibus post illa verba in pagina 345, *oneratur facultas*, multa desunt omisa a librariis usque ad hanc in pagina 345, *summa nimirum*. Rursum eodem errore in pagina 350, post *coronantur electi*, cætera desunt omisa similiter a librariis, et illic, ut id quoque dicam, legitur in codicibus illis *curantur pro coronantur*.

I. — *Animum*. Codex S. Arnulphi et Thuanus habent *animi mei deliberatione*. Sic etiam codex S. Dionysii Rem. nisi quod librario excedit vox *mei*. Nicolaus Faber ita etiam emendavit in libro suo impresso, in quo annotavit varias lectiones ex codicibus mss.